

ÅRSSKRIFT 2017

Jordløse-Trunderup lokalhistoriske forening

BERETNING 2017

Året startede med generalforsamling som vi plejer, og Hans Erik Jørgensen fra Lillegården fortalte spændende om sine økologiske søer og grise.

Mandag den 9. maj havde vi gåtur et nyt sted i Jordløse: vi startede ved Jørgen Ryssels gamle husmandssted og gik en fin tur nedover Strandby mark. Der var flere af deltagerne der aldrig havde været der før, så vi har altså stadig ukendte steder i Jordløse.

Onsdag den 21. september havde vi foredrag ved Jytte Hilden. Det blev desværre ikke så stor en succes, som vi havde håbet, men dem der var, fik i hvert fald et godt foredrag.

Lørdag den 12. november havde vi arkivernes dag samtidig med alle andre arkiver i landet. Vi havde lavet en udstilling om sport og idræt, desværre heller ikke med så mange besøgende som året før. Men så har vi haft udstillingen sat op i forbindelse med vores åbne aftener, så lidt efter lidt er der alligevel mange der har set den.

Så har vi fået midler fra arkivrådet som vi har købt fire opslagstavler for, som vi vil lave faste udstillinger på. Vi har lagt mærke til at folk godt kan lide at have noget at kigge på når de besøger os. Og det får de så.

Vi fortsætter støt og roligt med at arkivere og lægge ind i Arkibas som man kan finde på www.arkiv.dk.

IDA GRØNBERG

*Herover:
Årets gåtur startede ved Ryssels ejendom Bækvej 7. Her er det Hans og Jens Leermann der betragter deres barndomshjem. 1956.*

TIDEN FØR SKOLEN

”Jeg elsker den gamle, den vaklende rønne...” sang min mor for mig, da jeg var en lille pige. Den gjorde indtryk på mig; den er sentimental, men indeholder alligevel den sandhed, at den egn, det sted, hvor man er vokset op, har en særlig betydning.

Blicher siger det også, når han i ”Kærest du, fødeland” skriver:

*”Kun dér er våren i sin fulde pragt,
kun dér i al sin ynde solen smiler”.*

*Til højre:
Ellen Lehrmann
9 år.
Ellen er forfatter til
artiklen her.*

*Tegninger af
Jens Peter Ægidius.*

Selv har jeg også oplevet, efter at jeg har forladt Jordløse, at stedet/stederne, hvor jeg/vi voksede op, har en særlig betydning. De ligger der jo stadig: Nålehøj, hvor vi legede om sommeren, Marens Kær, hvor vi om vinteren kælkede fra bakken og ned på isen.

Når jeg tænker på min barndom, står tiden før skolealderen som noget ganske særligt. Det var en tid uden sociale skel, uden forskel på mennesker. Verdens navle var mit barndomshjem, hvor jeg voksede op som den yngste i søskendeflokken.

De store havde allerede forladt hjemmet, kun Ruth og Kaj var endnu tilbage. Naboerne var noget overraskede, da posten fortalte, at de kunne gå på barselsbesøg; Frits, vores nærmeste nabo, troede, at Sine og Hans Lehrmann for længst var over tiden med småbørn. Men jeg voksede op i et hjem – måske ikke med så mange penge, men der var trygt og godt at være. Forkælet blev jeg vel også – gammelmandsbarn, som min bror Kaj kaldte mig.

Jeg husker især formiddagene, hvor jeg ofte var alene med min mor, når far

skulle ud at slagte grise, og Ruth og Kaj var i skole. Så skulle mor klare bedriften – og jeg gik i hælene på hende. Da gik vi og snakkede om alt det forunderlige, jeg ikke forstod. Og så sang hun, ofte sørgelige sange:

*I en seng på hospitalet, hvor de syges
senge står,*

*Ligger der en lille pige, bleg og syg, med
gyldent hår.*

Den bad jeg tit om at høre; det kunne også være H. C. Andersen:

Moder, jeg er træt, nu vil jeg sove...

Er det et behov, man har: at opleve det sørgelige, det tragiske – lidt på samme måde som når folk i gamle dage stimlede sammen til henrettelser – en grum oplevelse, som opfyldte et behov i deres tilværelse.

Men det var min far, som åbnede eventyrets verden for mig. Det var mest, når jeg var med ham, når han røgtede hos køerne, eller når han gruttede korn. Bedst husker jeg eventyret om Snehvide og de syv dværge.

I lang tid tænkte jeg på den forunderlige verden: Hvordan så Snehvide og dværgene ud? Jeg forestillede mig, at jeg kunne møde dem, hvis jeg i skumringen fik lov at løbe ud til de store træer for enden af haven. Eller måske kunne jeg støde

på dværgene i den lange roekule uden for kostalden.

I det hele taget ville jeg gerne ud i tusmørket; dér kunne der ske så meget – træer og buske fik ejendommelige former og kunne forestille alt, få liv. Jeg var fortrolig med mørket. I modsætning til min søster Ruth, som ængstedes ved det og ofte bad mig følge sig. Til gengæld var både hun og Kaj gode til at læse eventyr for mig, når vi kom i seng om aftenen. Glæden ved eventyr har holdt sig hele livet, fra folkeskolen til jeg som skolebibliotekar samlede de yngste elever på biblioteket, trak gardinerne for, og vi rejste til 'landet østen for solen og vesten for månen.'

Ruths og Kajs verden i skolen, som jeg hørte om, gik jeg meget op i. Legekammerater var der ikke mange af, kun Frits' drenge, ingen piger: Jeg ville være som de store, og derfor gik jeg i 'hegnsskole' – en stor sten gjorde det ud for skolen, og når de skulle til eksamen, fik jeg laksko på og løb op til grusgraven. Jeg syntes jo, at tiden, hvor skolelivet begyndte, lå langt væk. Værre blev det, da Ruth kom hjem og fortalte, at førstelærer Lasthein havde sagt, at jeg var for lille til at begynde i første klasse.

Ventetid – ventetid – ventetid. Men jeg havde det jo godt i ventetiden. Selv

Herover: Familien på Ellehavegård. Bagest: Hans Jørgen Nielsen. Forrest fra venstre: Jørgen Berg, Grethe Nielsen, Alf, Ane Cathrine Christensdatter (aftægtskone) og Sine (Ellens mor). Ca. 1911.

om Ruth måtte ud i verden, var Kaj der stadig. Ham var jeg indimellem lidt utryg ved. Ruth var mere den samme, hende jeg gerne ville ligne. Hun havde krøller, mens mit hår nærmest var glat. Og far drillede mig med, at jeg havde fregner på næsen.

Kaj prøvede at bilde mig mange ting ind: at en ko havde træben; at jeg var et hittebarn. Engang, hvor han ikke ville have mig med til eneboeren Kristoffers hule, lukkede han mig inde i hønsehuset. Men det var også Kaj, som fulgtes

med mig i skumringen, når vi gik til Frits' eller Peter Oles for at læse tegneserier. Hos Peter Oles havde de "Ugens Nyheder" – et missionsk ugeblad; men der var tegneserier for børn. Det var godt at have ham med, for ofte var det tåget og mørkt, når vi gik hjem over markerne, og vi skulle passe på "Skrædders Kær".

Vores hund var en krydsning mellem en schæfer og en foxterrier, som Kaj havde fået foræret af en gårdejer i Strandby.

Wunges pris: ”Vidunderligst af alt på jord/ er Wunges smukke hale..”

Det skete også, at den forvildede sig op i byen. Engang lød der drøn på kirkedøren, det var Fussi, der havde sporet mor og min bror Ove, der var i kirke.

Til en gymnastikopvisning dukkede den også op; men da ville hverken Ove eller jeg kendes ved den. Kaj har haft den med i biografen i Haarby – siddende på stangen – og den sad roligt og ventede på ham, til filmen var forbi.

Jeg ved ikke, hvornår man bliver så stor, at man ved, at man ikke skal buse ud med, hvad der lige falder én ind. Jeg var i hvert fald ret stor, før der kom filter på mine udtalelser. I anden klasse sagde frøken Skovsende, at hun ville lære os en ny salme: ”Klokken slår,/ tiden går”. Jeg rakte hånden op: ”Den kender jeg”, og så sagde jeg:

*”Klokken slår,/ tiden går
Øllebrøden på bordet står.
Lad os da bruge den store ske,
Så kan vi bedre få klumperne ne.”*

Hun ville så have at vide, i hvis have den var groet – Kajs. – Jeg skulle så hilse ham: sådan noget lærte man ikke sin lillesøster.

Noget der forsødede tilværelsen for os nede på Marken var, når vi fik besøg af

*Yderst til venstre:
Ellens forældre,
Sine og Hans
Lehrmann 1950.*

*Herover:
Stående bagest:
Hans Lehrmann
og Grethe Nielsen.
Forrest fra venstre:
Oskar Lehrmann
Hansen, kusine
Edith, faster Ellen
(gift Poulsen),
Jens Berg og Alf
Lehrmann.
Ca. 1920.*

de gamle koner. Dem var der nemlig nogle stykker af: fars mor, som vi kaldte bedstemor (ikke farmor), moster Grethe, mors søster, der boede på Ellehavegård, hvor mor var vokset op, Karen og Grethe Sypige, der boede i ”det mørke stræde”, nuværende Enghavevej. Karen var enke og havde boet, hvor Marie og Frits nu boede. Grethe var kusine til mor, havde på sine ældre dage fundet sammen med Karen. Og så var der Ka’ Ols – mor til Peter Oles. Hun boede på Strandby mark.

Min farmor, Johanne Marie Lehrmann, var svigerinde til min moster Grethe (Margrethe) Nielsen på Ellehavegård. Der var ikke noget hjerteligt forhold mellem

de to koner. Bedstemor – som vi kaldte hende – var rask på det, køn og aktiv, deltog i meget, selv om der efterhånden kom otte børn til. Min moster Grethe var sig bevidst, at hun var kone på ’Sognefogedgården’, gift med Hans Jørgen Nielsen. Ægteskabet var barnløst.

Jeg husker hende som en lille, krum-bøjet kone. Da min mormor dør fra tre ukonfirmerede børn, kommer de alle tre til Ellehavegård – som den yngste min mor: mit syn på moster Grethe er meget farvet af min mor, det kan jeg se i dag. Det må ikke have været nemt at tage tre mindreårige søskende til sig. Især ikke, da begge søstre ’kommer galt af sted’, og deres to drenge optages i familien. Den ene dreng var min bror Alf, som aldrig rigtig blev en del af husmandsbørnene. Min mor følte sig ydmyget, en skam, hun aldrig rigtig kom over: at få et barn uden for ægteskab. Måske netop derfor var der et særligt forhold mellem hende og Alf.

Mor kunne se alle Grethes fejl: hun ’snobbete for de fine’: præstens, degnens og stationsforstanderens. Der var ikke grænser for, hvad der skulle ud af gården. Til gengæld blev der sparet på maden til folkeholdet.

I min barndom var glansen gået af Sankt Gertrud: moster var blevet enke og førte en noget tilbagetrukket tilværelse, havde overdraget gården til en søster-

søn. Når jeg en sjælden gang kom på besøg, sagde hun ofte: ”Når jeg kommer til penge, får I også penge, lille børn.”

Var hun alene på gården, kunne hun sende bud, om jeg ville komme og plukke bær, så hun kunne koge saft.

Hun kom af og til på besøg, hun kom rokkende, gik meget langsomt på sine gamle dage. Så kørte far hende hjem i hestevogn. Hun oplevede at blive en gammel kone – over halvfems – kom på Stensvang alderdomshjem i Faldsled. Da kom den gamle storhed op i hende igen: ”I kan jo kalde mig Grethe Sognefogeds.”

Da mine forældre havde overtaget fars barndomshjem, købte fars forældre hus i Jordløse by; men min farfar døde ret hurtigt – og så fik bedstemor et lidt omflakkende liv. Hun faldt til ro nogle år i ’Korsminde’ i Haarby hos min farbror Karl; men da han giftede sig, boede hun i en kort periode hos os.

Hun var rastløs, ville helst have sin egen lejlighed, hvor hun kunne holde høns – også gerne en lille hund.

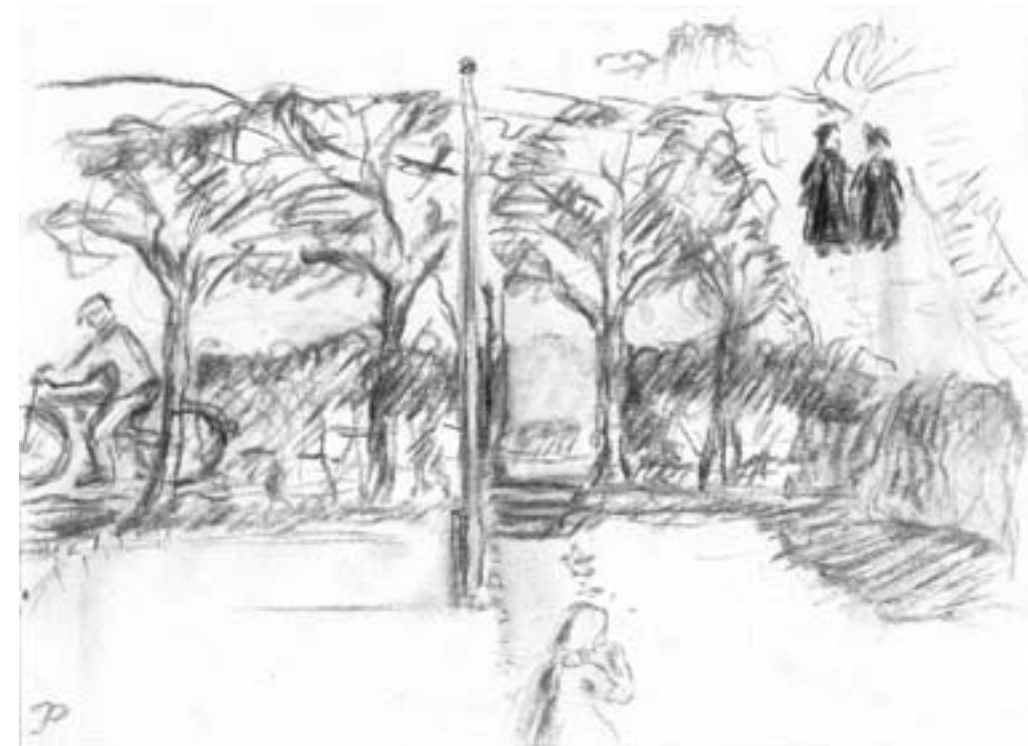
Hun har boet til leje flere steder i Jordløse – i de sidste år opgav hun at have egen lejlighed og boede på skift hos børnene. Hun var rask og rørig, gik ikke af vejen for en cykletur til sønnerne i Gelsted. Hun vedblev også at interessere sig for mennesker, for samfundet og for politik.

Til venstre:
Ellens bedstemor
Johanne Marie
Lehrmann.

Også hun blev en gammel kone – døde højt oppe i firserne i Gelsted. Når jeg ser tilbage på, hvor forskelligt de to kvinders liv har formet sig, kan jeg ikke lade være at tænke, at min bedstemor har levet et liv i pagt med sig selv og det, hun stod for, mens min moster har været mere til fals og villet tækkes andre. Den ene havde et husmandssted, den anden en gård.

I ”det mørke stræde” i et lille hus, som nu for længst er væk, boede Karen og Gre-

the. Jeg kom der ikke så tit; men når jeg kom, blev jeg altid budt på kandis – noget jeg ikke fik andre steder. Ved juletid kom jeg med slagtemad, og fik til gengæld en krone til julegaver. Når de kom på besøg hos os, kunne vi se to sortklædte skikkelser bevæge sig adstadigt ned ad vor vej. Det hændte, at Frits så dem og kom og advarede os: nu kom der gæster både hos dem og os.

Karen var den milde, kloge og medgørlige, og måtte af og til føje Grethe, der

havde sine luner. Hun havde nu ikke haft så nem en tilværelse, gik ud for at sy for folk; hun havde hofteskade og haltede, og blev af og til drillet af børn, der kaldte hende ”gamle Grethe”. Et stort udkomme havde hun ikke. Hun kom også til os, var et par dage, hvor hun reparerede alt det tøj, der havde hobet sig op. Det var lidt afveksling for mig, når hun sad dér ved symaskinen. ”Jeg keder mig, Grethe.” ”Gå ud og giv grisen en spand vand, den er så tørstig,” sagde hun altid. Eller hun sang:

”O, Ellen, hør! Ifald du vil, stig ud på
tømmerflåden,
Så lægger jeg med båden til, og så går
du i båden.”

Vi havde også opdaget, at hun ikke kunne
benytte vores WC, stivbenet som hun
var, men måtte gå ud i haven – og vi var
frække nok til at aflure hende:

”Risj, rasj, filiongonggong,
vil I se Grethes Sypiges r., så kom.”

For sådan nogle dages arbejde fik hun
naturalier: lidt flæsk, æg og kartofler.

En anden gammel kone, jeg besøgte,
var Peter Oles mor Ka’ Ol’s (Karen Knud-
sen). Om sommeren havde hun fine
blomster i sin gammeldags have, om-
kranset af buxbom. Vi fik sommeræbler
hos hende, og hun sendte altid bud, at
vi skulle smage hendes sortpølse (blod-
pølse), når de havde slagtet gris. Og så
læste vi ”Ugens Nyheder”.

På den måde gik mine første leveår. Ven-
tetiden var forbi, et skoleår begyndte,
og hvad jeg nu oplevede dér kom til at
fylde meget i min tilværelse – ikke blot
hvad der skete i skolestuen, men også de
mange nye kammerater.

Men det var også rart at komme hjem
efter skoletid og igen være en del af livet
på Marken. Og sådan er det blevet med

årene. Når jeg i dag tænker på Jordløse, så
er det barndomshjemmet på Marken. Jeg
husker lydene og lugtene – fra dyrene, fra
blomstrende hyldetræer og hybenroser.

Men jeg tænker også på min mors be-
mærkning efter en lang arbejdsdag om
efteråret i roerne, hvor hun var træt og
havde ondt i ryggen: ”Jeg kommer ikke
til at savne det her sted. Det er kun slid
og slæb.”

Men det gjorde hun vist alligevel..

ELLEN LEHRMANN ÆGIDIUS

DORTHEALUND

EN PROPIETÆRGÅRD I JORDLØSE SOGN, SALLING HERRED

Dorthealund er beliggende ved Trun-
derup og 5 km fra Brobyværk og ca. 2,5
km syd for landevejen Assens-Ringe ved
vejen, som fra Allerup fører til Søbo og
Vester Hæsinge.

Navnet Dorthealund nævnes allerede
i det ældst bevarede handelsdokument
dateret Faaborg, den 23. december 1820.
Hvor navnet kommer fra er uvist, men
navnet Dorthea var ret almindeligt på
den tid.

Dorthealund har tidligere hørt sam-
men med Søbo Gods og er sammenlagt
af flere mindre landbrug.

Indtil 1820 var stedet angivet som et
Boelssted på ca. 20 tønder land.

EJERSKAB

Som ovenfor anført foreligger der et han-
delsdokument fra 1820, hvilket år Caro-
line Margrethe, enke efter Søren Møl-
ler, der var møller i Brobyværk, køber
Dorthealund på auktion efter Niels Za-
chariasen.

Fra 1826 foreligger et salgsdokument,
der angiver at Dorthealund sælges til
sønnen Anders Sørensen Møller for en
købesum på 1800 rigsbankdaler, dels i
kontanter, dels med et pantebrev.

I 1846 dør Anders Sørensen Møller og
gården overtages af proprietær Vilhelm
Frederik Stannius fra Søbo Gods. V. F.
Stannius overdrager Dorthealund til søn-
nen Niels Villiam Stannius og samtidig
tillægges en del jord fra Søbo Gods. Pro-
prietær Vilhelm Frederik Stannius døde i
1900 og forpagtningen var allerede i 1890
overdraget til dennes søn, Niels Villiam
Stannius, der ligeledes døde i 1900.

Ejerskabet var i mellemtiden overgået
til Bertha Titia Brüning-Hansen f. Sneek,
der var gift med ejeren af Løgismose.

Herunder:
Dorthealund ca.
1902.
Frank Larsen var
da forpagter på
gården og det er
angiveligt hans
børn der ses på
billedet.

Bertha Sneek var af hollandsk afstamning og det berettes, at hun årligt modtog et anseeligt beløb fra Holland.

I 1901 overgik forpagtningen fra Niels Villiam Stannius til forpagter Frank Larsen. Denne forpagtning varede til 1910, hvor Hans Peter la Cour blev forpagter. Hans Peter la Cour havde forpagtningen frem til 1944, hvor Svend Langelund fra Hesselager kom til som forpagter. Svend Langelund købte i 1952 Dorthealund og var i øvrigt gift med Hans Peter la Cours ældste datter.

I 1964 købte Else Kirketerp-Møller Dorthealund og samme år blev Knud Kirketerp-Møller forpagter. Han er gift med Lene Kirketerp-Møller og de er ejere af Dorthealund fra 1964 frem til 2006, hvor ejerskabet overgår til Pia og Peder Nygaard Hansen.

JORDTILLIGGENDE OG BESÆTNING

I 1897 har landinspektør H. P. Jacobsen udfærdiget en arealberegning over proprietærgården Dorthealunds jordtilliggende og angiver, at det drejer sig om 146,5 tønder land.

I ”Danske Gårde” udgivet af I. C. la Cour i 1907 angives arealet til at være 92,1 ha, deraf 82,5 ha ager. Øvrige areal er skov, mose og have. Ejendomsværdien

er anført til 140.000 kr. Man får lys og kraft fra Brobyværk Elektricitetsværk.

Kvægbesætningen består af 58 malkekøer, 50 stk. ungkreaturer alle af dansk rød malke race, der fornys ved eget tillæg. Mælken leveres til Vester Hæsinge Mejeri. Gården har malkemaskine fra Alfa-Laval. Desuden angives at være 9 arbejdsheste (Jyder og Oldenborgere). Svinebesætningen angives til 20 tillægs søer, og der leveres ca. 250 slagtesvin. Desuden et hønsehold på ca. 200 høns.

I ”Store danske Landbrug” fra 1930 anføres arealet at være 151,5 tønder land. Ejendomsskylden er 85.000 kr. Forpagtningsafgiften fra forpagter F. L. Frandsen anføres at være 3.200 kr. for hele gårdens areal. Halvdelen af besætningen og in-

*Herunder:
3 søstre la Cour.
Fra venstre:
Gudrun, Ellen og
Harriet.*

*Til højre:
Knud Kirketerp-
Møller var i mange
år medlem af
byrådet i Haarby
kommune samt
formand for
teknisk udvalg.
Her tager han 1.
spadestik til det nu
nedlagte Jordløse
Børnecenter.*

ventar tilhører forpagteren. Der dyrkes diverse afgrøder, som gødskes 3 gange i rotation.

Besætningen består 50 malkekøer, 30 stk. ungvæg og kalve, 2 tyre, 11 heste, 9 plage og føl samt 4 får. Der angives at være leveret ca. 66 fedesvin. Kvægbesætningen vedligeholdes ved eget tillæg og er af fynsk race. Mælken leveres til Trunderup Mejeri.

FOLKEHOLD

I ”Danske Gårde” fra 1907 anføres intet om folkeholdet, men i ”Store Danske Landbrug” fra 1930 beskrives det normale folkehold til at være 1 forvalter, 1 fodermeister, 1 forkarl, 2 elever, 2 karle,

1. Nuværende
Dorthealundsvej 12

3 piger, 3 daglejere og i roer og i høst 5 mand ekstra.

Gudrun la Cour Jensen kom som 5-årig til Dorthealund, hvor hendes far var blevet forpagter. Hun fortæller i sin meget fine beretning, at hendes far kørte med selvbinderen, men forinden havde husmænd og deres koner hugget for på kornmarkerne og de værste skrænter. Især ”Langholm”-marken var hendes far ikke glad for, så den var for det meste udlagt med lucerne eller græs.

BYGNINGERNE

I 1846 omdannede Niels William Stannius Dorthealund til en proprietærgård, idet der blev tillagt jord fra Søbo Gods.

På ladens gavl står året 1853 og 1879. Dette er årstal for opførelse/genopførelse af nogle af produktionsbygningerne og stuehuset.

Fodermesteren boede i et lille hus, der lå ved markvejen over til Leerbjerggård. Dette blev revet ned efter 1. Verdenskrig. Fodermesteren fik herefter bolig i ”Dyreborghuset”¹ på vejen mod Vester Hæsinge.

Gudrun la Cour Jensen, datter af forpagter Hans Peter la Cour, har i sin beretning fra 1981 beskrevet hvad hun kan huske fra sin tid som barn på Dorthealund i begyndelsen af 1900-tallet. På gårdspladsen var et lille hus med en petroleumsmotor, som med sit store

svinghjul og remtræk til en aksel i laden gav kraft til tærskværk og maleværk og hakkelsesmaskine. I mellembygningen mellem lade og kostald var en hestegang, som kunne bruge samme aksel. Huset blev siden udvidet til roehus. Mellem kostald og den østlige fløj blev en række kalvebåse omdannet til kvie- og kalvebåsestald.

I ”Danske Gårde” fra 1907 beskrives bygningerne som grundmurede, hvidpudsede og gode, tækket med strå. Stuehuset, der ligger mod nord til haven har frontspids til gården. Øst for dette ligger

en lille bygning, som rummer værksted m.m. og øst for denne en trævognport tækket med tagpap. Af avlsbygningerne indeholder den østlige sidelænge heste- og kostald; til den østlige side af denne er tilbygget en vinkelbygning, der rummer ungvægstald og værelser. Fra denne sydlige længe, som rummer mølleri og hakkelsesrum, udgår mod syd en længe, der ligesom den vestlige sidelænge benyttes til lade. Vest for gården ligger 2 svinstalde, den ene af træ og tækket med tegl.

Gården har eget vandværk og der er badeværelse i hovedbygningen. Vandet til vandværket kommer under tryk fra

*Til venstre:
Svend Langelund,
Hans Julius Langelund,
pastor Munch-Madsen,
Kaj Larsen, Søbo
og læge Harald Westergaard nyder cigaren på Dorthealunds gårdsplads.*

*Til højre:
Kastaniealléen er over 100 år.
Billedet her er fra engang i 50'erne.*

en kilde ved siden af ”Overløkken“. Ifølge Gudrun la Cour Jensen blev vandet lagt ind i ejendommen af fru Brüning-Hansen, men i sommertiden kunne det knibe med at få vand nok, så der måtte pumpes vand fra gårdspladsens brønd. I meget tørre somre måtte vandet hentes fra Søbo Sø.

I Dyreborghuset boede der i årene op til 1. Verdenskrig hver sommer polske piger. De kom på den tid af året, hvor roerne skulle tyndes og blev til om efteråret. De polske piger var på egen kost, stod op så snart det lysnede og blev ved til langt ud

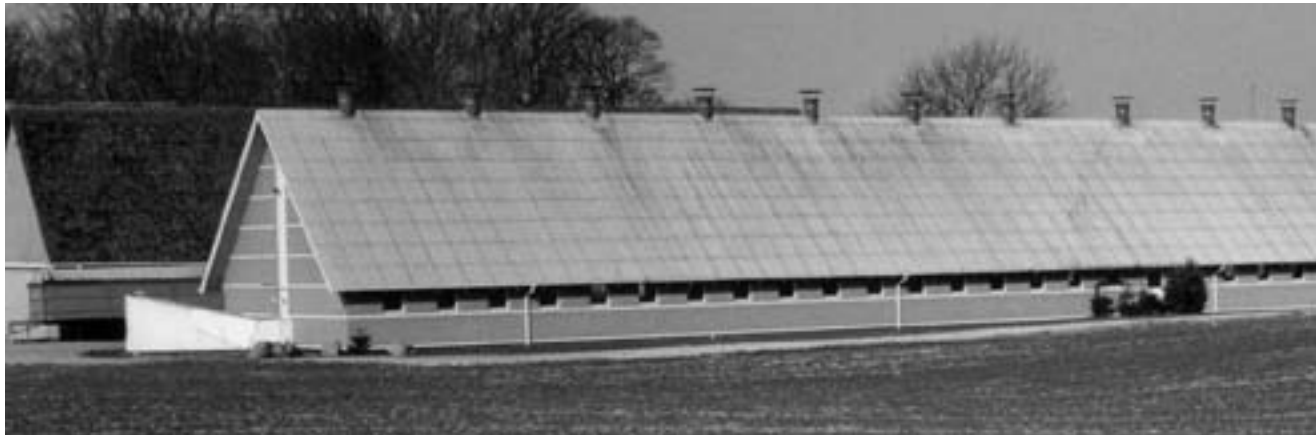
på aftenen. De brugte et ganske kort jern og var meget dygtige til deres arbejde.

I ”Store Danske Gårde” fra 1930 nævnes om bygninger kun, at hovedbygningen er opført af grundmur med stentag og avlsbygningerne er grundmurede med stråtag.

Gudrun la Cour Jensen fortæller, at den store gennemgående stue blev udvidet fra havestuedøren med et spisekammer og et stykke af køkkenet til sin nuværende skikkelse, ellers blev der ikke foretaget store forandringer før mange år senere, hvor loftstrappen blev flyttet, så det blev nemmere at bære kornet på loftet.

Gudrun la Cour Jensen beretter også, at forpagter Svend Langelund, gift med Gudruns ældste søster, lagde fast tag på avlsbygninger efter at have købt Dorthealund I 1952.

I 1994 brændte halvdelen af Dorthealunds avlsbygninger delvis ned. Man havde tidligere haft kyllingeproduktion, men efter branden genopførtes avlsbygninger til svineproduktion. Genopførelsen blev gennemført så det 4-længede gårdmiljø blev bevaret og de nye bygninger blev opført i overensstemmelse med de tidligere bygninger og stuehuset. I 1995 blev byggeriet belønnet med Agro Arkitektur Prisen, som blev indstiftet af bl.a. Arkitektskolen i Århus i 1994.

I forbindelse med genopbygningen efter branden blev alle bygningerne terrakottarøde, hvor de hidtil havde været hvide.

Familien Kirketerp-Møller besluttede i forbindelse med genopførelsen af avlsbygningerne at lade en havebrugskonsulent få til opgave at udfærdige en plan for have og gårdsplads. Den 100 år gamle kastaniealle, der fører fra vejen op til hovedbygningen er nu en del af den sammenhæng, der får gården, gårdspladsen og haven til at fremtræde i flot harmoni med det omgivende landskab.

HØSTENS TID

Gudrun la Cour Jensen fortæller, at i 1910–15 havde hendes far selvbinder, som han helst selv kørte med, da den havde kostet en formue.

Hun beretter, at hun i sine første år på

Dorthealund erindrer, at husmændene stod og tærskede rugen på gulvet med plejl. Et langsommeligt job. Siden blev der anskaffet en halmrigge med lange jernpigge, som så rev kærnerne af, når den blev trukket af petroleumsmotoren. Denne motor blev senere udskiftet med en elektromotor. Senere igen kom mænd kørende med en ”Langhalmmaskine”. De blev på gården i 2–3 dage, som der nu var brug for. Det kunne bedre forslå. Kornet blev for det meste båret op på loftet i stuehuset. Meget besværligt, da loftstrappen ikke lå lige ved indgangen.

TIL SIDST

En vinteropgave var i 3 dage at køre is fra Søbo sø til mejeriet.

Gudrun la Cour Jensen fortæller om den tidligere omtalte hestegang, at hun som barn sammen med sine søskende

*Herover:
Efter genopførelsen af en del af Dorthealund modtog Lene og Knud Kirketerp-Møller i 1996 Agro-arkitekturprisen for smukt landbrugsbyggeri.*

drev hesten, men det blev ikke til så lang tid. Hun fortæller også, at der i hendes barndom kom en ældre dame på besøg, måske en søster til Niels Villiam Stannius. Hun fortalte bl.a. om at hendes far ”den gamle Stannius” var meget påpasselig. Gårdens håndredskaber og reserverede blev opbevaret i rummet inden for til venstre fra indgangsdøren og det var svært at få noget udleveret.

Gudrun la Cour Jensens far havde til opgave at stille med 5–6 mand ved Jordløse kirke til snekastning om vinteren. Det blev faderen træt af, så sammen med Søbo Gods fremstillede de en sneplov. Herefter passede faderen vejen fra gården ned gennem Søboskoven til det sted, hvor Trunderupvejen går.

De nuværende ejere har etableret Dyrlægeklinik på ejendommen, idet Pia Hansen har genoptaget sit erhverv som dyrlæge efter at deres børn er blevet større.

BIRTHE GRUBBE

KILDER:

Danske Gårde, udgivet af I. C. la Cour fra 1907.
Store Danske Landbrug, side 287–88, fra 1930.
Beretning fra Dorthealund ved Gudrun la Cour Jensen, der som 5-årig kom til Dorthealund med sine forældre, der var forpagtere.
Arkivalier i Jordløse-Trunderup lokalhistoriske arkiv.

Jordløse-Trunderup lokalhistoriske arkiv

Friskolen i Jordløse
Jordløse Møllevvej 14
email: jtkarkiv@gmail.com
www.jordlosetrunderuparkiv.dk

Arkivet er åbent sidste onsdag i hver måned kl. 18.30–21.30 (ikke juli og december) samt efter aftale.

Bestyrelsen 2016

Ida Grønberg, formand,
2729 1770

Ulla Nyborg, kasserer, arkivleder,
6473 3370 / 2372 0323

Rikke Schultz, sekretær
6183 2169

Birthe Grubbe, avisartikler
2393 7970

Klavs Grubbe, film
2393 8080

Lene Hansen
6016 3815

VANDMØLLER I JORDLØSE SOGN

INDLEDNING

Vandmøller har været kendt i Danmark i hvert fald tilbage til 1000-tallet.

Jakob Madsen omtaler i sin Visitatsbog fra 1587–1606 3 møller i jordløse sogn: Stenhør Mølle, Søbo Mølle og Hattebæks Mølle.

Hvorvidt Stenhør Mølle er en betegnelse eller et navn er jeg ikke klar over, og vi har ikke yderligere oplysninger om denne. Udover de af Jakob Madsen nævnte har vi også kendskab til Rørbæks Mølle og Damsbo Mølle.

Det har været anset og også givtigt at være møller, men møllerne skulle betale skat til kongen. Efter Chr. V's matrikel 1688 blev der indført en mere retfærdig mølleskyld. Det var dog stadig en anseelig udgift for møllerne.

Indtil 1660 kunne man frit opføre en mølle, men herefter krævede det kongelige bevilling at drive mølleri. Dette blev først ophævet i 1852–1862. Det var iøvrigt på den tid Jordløse Vindmølle blev bygget.

SØBO MØLLE

Søbo Vandmølle anvendtes ifølge Jakob Madsen til at male Søbos eget korn. Møl-

len lå sydvest for gården og den er indtegnet på kort udgivet af Videnskabernes Selskab 1782 og 1810.

Møllen er ikke aftegnet på senere kort, så hvor længe den har eksisteret er uvist, men på matrikelkortet fra 1910 hedder

Øverst:
Udsnit af kort fra Videnskabernes selskab 1782.

Nederst:
Udsnit af Matrikelkort 1910.

Øverst til højre:
Frode Lunds tegning af Damsbo Mølle fra 1943. Dengang havde møllen endnu vandhjul.

marken sydvest for godset stadig Møllemarken. På Møllemarken og Bastefaldsmarken var dengang 4 små søer som nu er tørlagt. Fra søerne var en kanal med udløb i Søbo Sø.

DAMSBO MØLLE

I lighed med Søbo har også Damsbo haft sin egen vandmølle. Det er også uvist i hvilket tidsrum den har fungeret.

Hovedbygningerne på Damsbo blev bygget i 1656 og vandmøllen er bygget op ad den nordlige fløj. Den har sikkert i lighed med Søbo Mølle været anvendt til at male Damsbos eget korn.

Der er ikke tegn på, at møllen har været anvendt til andet formål end maling af korn og møllestenen findes stadig i møllehuset.

Vandet til møllen kommer fra voldgraven. Sammen med overløb fra denne løber vandet gennem en stensat bæk rundt om hovedbygninger og ned gennem haven. Herfra fortsætter den gennem Bredholt skoven, hvorefter den er rørlagt ned gennem marken til Fandens Badstue, hvor den igen er synlig og løber ud i Helnæsbugen.

HATTEBÆKS MØLLE

Vejen ud til Hattebæks Mølle fortsatte i sin tid mod syd til Haastrup og Faldsled. Efterhånden som møllens betydning ophørte, blev forbindelsen mod syd sløjftet.

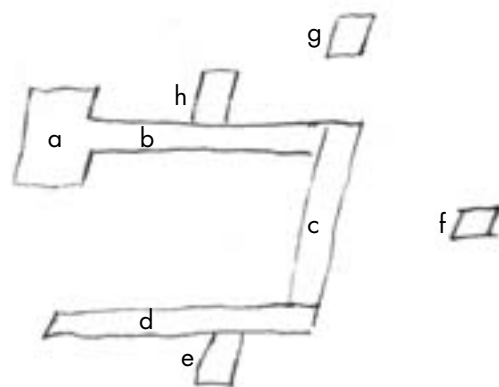
Vi har ikke oplysninger om hvornår møllen blev opført, den eksisterede jo på Jakob Madsens tid, og er tidligere nævnt i et dokument fra 1548. Møllen var i hvert fald i fæste under Damsbo i 1662, hvor mølleren hed Jens Frederiksen. Han blev afløst af Mads Jørgensen og senere af Hans Lauritsen. Sidstnævnte måtte forlade møllen på grund af armod – måske en følge af de store skatter – han dør i fattigdom i Haastrup i 1714.

DET BLIVER I FAMILIEN

Som det er tilfældet for så mange andre områder gifter møllerfamilier sig med hinanden.

Claus Pedersen Møller overtager fæstet i 1788. Han er født på Arreskov Mølle og bliver gift med Johanne Christensdatter. Hendes mor er møllerenke på Hattebæks Mølle og har drevet den i 10 år. Claus og Johanne får sønnen Christen, der senere overtager møllen. Claus Pedersen Møller driver møllen i næsten 40 år.

Hattebæks Mølle havde ifølge brandtaxationsprotokollen fra 1812 1 malt og 1 melkværn og 2 vandhjul.

Christen Clausen overtager møllen i 1825 da faderen dør. Han bliver gift med sin kusine Anne Kirstine Hansen fra Arreskov Mølle.

Deres eneste barn er datteren Clausine, der er evnesvag. Desuden har de plejesønnen Hans Peter Bentzen.

Hans Peter Bentzen er søstersøn til Anne Kirstine og det er ham der i 1874 køber Jordløse Vindmølle.

Til venstre:
Primitiv tegning af
Hattebæks Mølle
fra brandtaxationsprotokollen
1841.

- a. Møllehuset
- b. Stuehuset
- c. Stald, lade, lo, kammer, port.
- d. Bryghus og kammer
- e. Ladehus
- f. Tørvehus, Vognport og stald
- g. Ladehus
- h. Sal og gæstekammer.

Herunder:
Den nye mølle.
1920'erne.

Herover:
Unni Bille-Brahe fik i 1978 bygget et nyt vandhjul hos bådebygger Niels Erik Hansen, Dyreborg

SELVEJE

Efter Christen Clausens død i 1873 sælger grevskabet Brahesminde Hattebæks Mølle for 12.500 Rdl. til Ole Hansen fra Grubbe Mølle ved Faaborg.

Udover mølleri blev der også drevet landbrug og ved overtagelsen i 1873 var der ca. 30 tdr. land.

Ole Hansens slægt driver herefter mølle og landbrug i 4 generationer.

Han er gift med Anne Cathrine og sammen får de 4 børn. Sønnen Niels Peder Hansen overtager møllen mens den anden søn Hans udvandrer til Amerika og datteren Johanne bliver gift med murer Iversen – Svend Iversens forældre.

Niels Peter bliver gift med Maren Kirstine Hansen. De overtager møllen i 1902 og sammen får de 11 børn. En af sønnerne Jørgen Jørgensen Hansen overtager Søbo Løkker 32 og en anden Hans Larsen Hansen bliver gårdejer på Jordløse Møllevej 50. Sønnen Marius Møller udvandrer til Amerika. Datteren Sophie bliver gift med Hans Marius Pedersen og sammen overtager de møllen.

Den gamle mølle i bindingsværk og med stråtag nedbrænder i 1916 efter et lynnedslag. Den bliver herefter genopført med det udseende den har i dag.

Besætningen bestod i 1917 af 10 køer, 8 stk. ungvæg og kalve, 4 heste, 1 plag og 2 får. Desuden solgtes ca. 25 fedesvin om året.

Mølledriften gled efterhånden i baggrunden og den ophører som kundemølle omkring 1930 og ejendommen fungerer herefter som almindeligt landbrug indtil 4. generation Ellen og Henning Andersen frasælger jorden i 1971, mens bygningerne bliver solgt til Unni Bille-Brahe. Hun nedriver staldlængerne og får bygget et nyt møllehjul, så i 1977 kommer vandmøllen i gang igen. Herefter leverer den strøm til beboelsen de næste 25 år.

Hattebæks Mølle drejer ikke længere rundt, men det er den nuværende ejers ønske at få den igang igen.

RØRBÆKS MØLLE

Jakob Madsen nævner ikke Rørbæks Mølle i sin visitatsbog. Møllen var beliggende ved Hattebækken, for enden af Møllergyden ved grænsen til Haastrup sogn. Møllen lå syd for landevejen og møllendammen nord for.

Rørbæks Mølle har altid været fæstet sammen med Hattebæks Mølle og den har ikke været beboet.

På de ældste kort hvor den er påtegnet betegnes den som en stampemølle. En stampemølle anvendtes dengang til at blødgøre skind og senere vadmæl.

Vi har ingen billeder af møllen men i opmålingen ved indførslen af ildstedsskatten i 1812 er den beskrevet således: ”Et aflukke 3½x4½x4½ alen. Heri et lidet ildsted under en liden indmuret kedel, hvor varmes lud til stampeværket” og ”Iøvrigt ingen værelser i denne mølle, da den ikke er beboet”.

I brandtaxationsprotokollen fra 1813 beskrives møllen således:

Møllehuset 7 fag 10 alen dyb. Indeholdende 2 kværne, en grubbe og grynkværn med et hjul. Desuden en udbygning 4 fag 9¾ alen dyb.

Hattebæks Mølle og dermed Rørbæks Mølle sælges af grevskabet Brahesminde til Ole Hansen i 1873 med den klausul af Rørbæk Mølle skal nedbrydes ”af hensyn

til de skader opdæmningen forårsager på de omliggende jorder.”

Ole Hansen skulle dog stadig vedligeholde broen over vejen ved møllen.

Rørbæk Møllen købes herefter af Peder Henningsen der genopfører den som bolig på matr. 12e, nuværende Landevejen 84.

ULLA NYBORG

KILDER

Jakob Madsens Visitatsbog

Arkivalier fra Jordløse-Trunderup arkiv.

Til venstre:
Landevejen 84
blev bygget af ned-
brudte materialer
fra Rørbæks Mølle.

Herunder:
Udsnit af matrikel-
kortet fra 1853
med Hattebæks og
Rørbæks møller.

GI' DET VIDERE

— INDSAMLING AF ERINDRINGER I 2017

2017 kommer til at stå i historiens tegn over hele landet. Kulturstyrelsen, Nationalmuseet og Danmarks Radio samarbejder under overskriften Historier om Danmark om at sætte fokus på danskerens historie. Danmarks Radio vil sende en række udsendelser om Danmarks historie med Lars Mikkelsen som vært, og en række museer har fået bevillinger til at lave forskellige lokale projekter.

Arkivernes andel i projektet hedder Gi' det videre og koncentrerer sig om indsamling af erindringer. Grundideen er en hjemmeside, www.gidetvidere2017.dk, hvor alle og enhver kan uploade sine erindringer, så de kan gives videre til eftertiden. Man kan selv skrive sin erin-

dring, eller man kan vælge at lade sig interviewe af nogen. Interviews kan være tekst eller video, det aftaler man selv med intervieweren.

Hvis du har lyst til at blive interviewet, så ring til Ulla Nyborg på 2372 0323 eller send en mail til jtarkiv@gmail.com og lav en aftale med arkivet.

Hvis du selv uploader erindringer fra Jordløse, Søbo eller Trunderup, så husk at angive Jordløse/Trunderup som placering. På den måde får arkivet automatisk adgang til dine erindringer.

Hjemmesiden ”gi' det videre” er bygget op med 4 temaer, en fritekst del og en mulighed for at uploade videoer.

Hjemmesiden gidetvidere2017.dk blev lanceret 1. marts.

Der er 6 temaer:

Min mor
Skolegang
Ferie
Forandring
Fritekst
Videoupload

REFORMATIONSTIDEN OG JORDLØSE

På arkivet ligger vi ikke inde med arkivalier fra 1500-tallet. Så da Rikke Gotfredsen spurgte arkivet, om vi i år ville lave en udstilling til kirken om reformationstiden, var vores første reaktion, at det kan vi ikke.

Men så alligevel – det kunne være spændende at se, hvad vi kunne stykke sammen. For nok har vi ikke arkivalier (dokumenter, breve m.v.) fra den tid, men vi har nogle håndgribelige ting, vi kan støtte os til.

Først og fremmest er der kirken selv med den smukke altertavle fra omkring 1515 og ligsten fra den tid, der fortæller deres egen historie. Derudover er der en del skriftlige kilder, der fortæller om de mennesker, der havde stor indflydelse i byen og egnen på den tid. Og fra godsernes og klostrenes jordebøger er der viden om nogle af de personer, der ejede gårde i Jordløse i 1500-tallet.

Denne artikel vil forsøge at give et glimt af de begivenheder i 1500-tallet, der var med til at forme dagliglivet for kirke, adel og bønder i Jordløse og omegn.

KAMPEN OM MAGTEN

Det var ikke kun kirken, der var i opbrud i 1500-tallets Danmark. Det samme var Kalmarunionen. *Kalmarunionen* var Dronning Margrethe den 1.'s svendestykke fra 1397, hvor hun samlede Danmark, Norge og Sverige i en personalunion med fælles konge.

Unionen knagede fælt i samlingerne da Kong Hans blev konge i 1483, men

*Herover:
Udsnit af altertavlen i Jordløse kirke.
Ca. 1515*

Årstalslinje – 1500'tallet

1501	Jens Andersen Beldenak bliver biskop i Odense og får dermed ansvar for Jordløse Kirke. Han er den eneste ikke adelige biskop i Danmark i reformationsårene.	1523	Christian den 2. forlader (flygter fra) Danmark. Hans farbror Fredrik den 1. bliver ny konge i Danmark. Jens Andersen Beldenak generhverver sit bispesæde i Odense. Han forbliver Fyns biskop indtil 1529.
1503	Anders Jacobsen Reventlow overtager Søbo gods.	1524	Rigsrådet – bestående af landets biskopper og førende adelsmænd – besegler et forbund mod lutheranismen.
1513	Kong Hans dør og Christian den 2. bliver konge.	1529	Jens Andersen Beldenak træder tilbage som biskop og Knud Henriksen Gyldenstjerne bliver ny biskop i Odense.
1517	Luther opslår sine teser i Wittenberg. Jens Andersen Beldenak fængsles af Christian den 2. på grund af egenrådighed i forhandlinger med Lübeck.	1534	Borgerne i Odense gør oprør og får indsat Gustav Trolle som biskop i Odense fra 1534–35.
1520	Jens Andersen Beldenak løslades og fungerer som Christian den 2. hovedanklager i rettergangen i Stockholm, der resulterer i Det stockholmske blodbad. Efterfølgende fængsles han igen fra 1521–23.	1535	Slagene ved Assens – Faurskov og Øksnebjerg – i grevens fejde. Anders Jacobsen Reventlow falder i slaget ved Assens. Gustav Trolle bliver såret ved slaget på Øksnebjerg og dør efterfølgende.
1521	Luther bliver dømt som ketter i den tyske rigsdag i Worms. Retssagen overværes bl.a. af hertug Christian (fra 1936 Danmarks kong Christian 3., Johan Rantzau og Kejser Carl 5. (Christian 2. svigerfader)).	1536	Christian 3. bliver Danmarks konge og den danske kirke bliver reformert.

helt galt gik det i 1520, hvor Christian den 2. sammen med bl.a. Odense bispen Jens Andersen Beldenak rejste til Stockholm og gjorde størstedelen af den svenske adel et hoved kortere i det, der kendes som *Det stockholmske Blodbad*.

Blodbladet fik følger for Christian den 2. og for de danske bønder, der allerede dengang støttede ham. Christian 2. blev fordrevet fra Danmark i 1523 og rigsrådet indsatte Kong Hans bror Fredrik 1. som konge.

CHRISTIAN DEN 2. OG FREDRIK DEN 1.

Christian 2. havde været "folkets" konge overfor adelen. Årsagen til, at adelen i alliance med biskopperne og Fredrik den 1. fik ham fordrevet i 1523 var kun i mindre grad blodbadet i Stockholm. Blodbadet understregede deres opfattelse af ham som utilregnelig. Men den udløsende årsag til kuppet var en "Bylov" og "Landlov" Christian 2. indførte i 1522, som gav udstrakte beføjelser til borgere og bønder. Fredrik den 1.'s første handling som konge var da også at feje disse love af bordet.

REFORMATIONSTANKER

Fredrik den 1. afløste som sagt Christian den 2. som konge i 1523. I kirkespørgsmålet var han vægelsindet. Som nyvalgt konge havde han garanteret rigsrådet, at han ville bekæmpe Lutheriet i Danmark. Et løfte, han blev tvunget til at afgive igen i 1524. Men i praksis gjorde han intet for at bekæmpe "Det lutheranske Uvæsen". Der blev i hans rige eksperimenteret med den nye trosretning i Slesvig, hvor hans søn hertug Christian (den senere Christian den 3.) herskede, og i kredsen omkring Hans Tavsens i Viborg.

Christian 3. var glødende Lutheraner. Han havde mødt Luther første gang i Worms i 1521 sammen med Johan Rant-

zau, og han samarbejdede med Luther og folkene omkring ham vedr. sit religiøse eksperiment i Slesvig. Bl.a. grundlagde han i 1520'erne den første danske lutheranske præsteskole.

I 1527 indførte Fredrik 1. de facto religionsfrihed i Danmark, men han rørte

*Herover:
"Christian II i Sønderborg Fængsel".
Malet af Carl Bloch 1871.*

*Til højre:
Jens Andersen Beldenak, biskop
i Fyns stift 1501-
1529.*

*Foto:
Historisk Atlas.*

ikke ved biskoppernes privilegier – herunder deres position i rigsrådet.

Fredrik den 1. døde i 1533 og rigsrådet skulle vælge en ny konge. For de katolske biskopper var både Christian den 2., der efter et forsøg på at indtage Norge i 1531 sad fængslet i Sønderborg, og Christian den 3. uspiselige. Det var som at vælge mellem pest og kolera.

Derfor undlod rigsrådet at udnævne en ny konge. Formelt set betød det, at magten i riget tilfaldt ærkebiskoppen. Men reelt set udløste beslutningen et

magttomrum, som folkene omkring Christian den 2. forsøgte at udnytte til at generobre tronen.

Christian den 2.'s støtter var hans svigerfar, Kejser Carl den 5., der ønskede en fortsat katolsk kirkeorden i Danmark, og som derfor var villig til at finansiere lejesoldater. Endvidere fik han støtte af de lybske købmænd og af jyske, fynske og sjællandske bønder, der organiserede sig under Skipper Klement fra Nordjylland. Han fik også støtte af den katolske del af det skånske, københavnske og sjællandske borgerskab. Hærfører for landsoldaterne var grev Christoffer fra Oldenburg, efter hvem fejden er opkaldt. Odense biskopperne Jens Andersen Beldenak og Gustav Trolle var også på hans parti. De havde begge spillet en afgørende rolle som kirkelige anklagere mod den svenske adel i Stockholm i 1520.

ADEL OG BØNDER I JORDLØSE BEGYNDELSEN AF 1500-TALLET

1500-tallet var en historisk tid, der lå før fænomener som stavnsbånd og hoveriarbejde. De fleste bønder havde fæstegårde, som de forpagtede af enten kongen, kirken eller Adelen. De havde ret til at opsigte et fæstemål og forpagte en anden gård. Den sorte død havde høstet kraftigt i den danske befolkning i årene 1350–1450, så i midten af 1400-tallet var problemer med

manglende arbejdskraft og ødegårde et hyppigt samtaleemne på herregårdene¹.

Konsekvensen blev sammenlægning af gårde og omlægning af produktionen fra korn til stude. Især i det jysk-fynske område var der i disse år en voldsom opblomstring af studeeksport til det tyske marked. Dyrene blev af bl.a. Hærvejen drevet levende til kvægmarkeder i Slesvig og Lübeck.

Fra landsbyregistreringen i Fyns Amt (1983) ved vi, at der ud over Søbo og Damsbo var en del gårde i Jordløse sogn omkring år 1600. Vi ved også lidt om ejerforholdene.

JORDLØSE KIRKE

Kirkerne i 1500-tallet hørte under Biskoppens regimente, og det har formodentligt også været tilfældet med Jordløse kirke. Det betød at udnævnelse af præster og kirkens indtægter tilfaldt biskoppens kontor. Præstegård og præstejord tilhørte ligeledes kirken.

Jordløse kirke var i 1500-tallet en rig kirke. Den var helgenviet til Sct. Jost og den havde status som valfartskirke. Folkelige overleveringer fortæller, at mange halte, blinde, døve og skrøbelige valfartede til kirken for at blive helbredt.

Tegn på at Jordløse kirke var en rig kirke er altertavlen, der stammer fra Claus Bergs værksted, og som kirken erhver-

Til venstre:
Fredrik I. Konge af Danmark 1523-1533. Malet af Jacob Binck 1539.

vede omkring 1515 sammen med en forgyldt kalk og tallerken (disk). Efter reformationen overgik alle kirker i kongeriget til Kong Christian den 3; indtil en ny kirkeforordning var på plads. I de år solgte kongen ud af kirkernes rigdomme.

Omkring 1620 har vi en skriftlig kilde der bevidner, at de forgyldte klenodier fra 1515 stadig var i Jordløse kirke. De blev (fri)købt af Søbo gods i 1536 og vendte derfra som gave tilbage til kirken. Desværre blev de i 1650'erne stjålet af de svenske soldater, der hærgede landet under svenskekrigen.

SØBO GODS

Søby gods tilhørte i midten af 1400-tallet Joachim Henriksen Reventlow og var hovedsæde for den fynske gren af slægten. Godset gik i arv fra far til søn indtil

1. Politikens Danmarkshistorie bind 4

Til højre:
Peder Skram, rigsadmiral. Kaldet "Danmarks vovehals". Han blev tidligt moderløs, så han tilbragte nogle år hos mormoderen Margrethe Jørgensdatter Urne på Søbo Gods.

Jacob Andersen Reventlow døde i 1564, han efterlod sig ingen arvinger. Herefter overgik ejendommen til hans tre søstre Margrethe, Magdalene og Anne.

Deres far Anders Jacobsen Reventlow faldt i slaget ved Assens i 1535 og en anden søn Knud Andersen Reventlow druknede da hans skib gik ned ved Gotland i 1566.

DAMSBO

Gese Knudsdatter Reventlow fra Søbo blev sidst i 1400-tallet gift med Rigsråd Peder Brockenhuus. Med sig i morgen-

gave havde hun bl.a. gården Damsbo. Deres ældste barn var sønnen Mikkell.

Mikkell Brockenhuus overtog Damsbo ved faderens død. Om ham hedder det på Wikipedia:

Han skal i sine unge dage have gjort en pilgrimsrejse til Rom. 1514 forlenede hans moders morbroder, biskop Lave Urne i Roskilde, ham med Saltø Slot, og få år før sin død gav bispen desuden ham, hans hustru og et af deres børn livsbrev på det bispesetolen tilhørende gods i Toksværd.

Brockenhuus, der så godt følte behagelighederne ved at have bispen til morbroder, så naturligvis i begyndelsen ikke mildt til den nye lære, og han har da også 1524 beseglet det bekendte forbund mod lutheranismen; men da hans frænde bisp Lave var død, og han som følge deraf 1529 havde mistet Saltø, forandrede hans anskuelser sig betydelig i det stykke.

Efter Grevefejden, i hvilken han deltog til søs og blandt andet førte overbefaling over flåden under Peder Skrams sygdom, sluttede han sig til det nye regimente og blev da i 1538 af kong Christian III forlenet med Nyborg Slot, som han 1545 aftrådte til sin søn Frands. Desuden havde han Pederstrup Birk på Lolland som pantelen.²

Søhelten Peder Skram var Mikkells fætter på moderens side. Han var søn af Geses

søster Anne Knudsdatter Reventlow og Christiern Skram, til Urup.

ØSTRUPGÅRD

Østrupgård havde i 1501 en gård i Jordløse. Østrupgård ejedes i 1501 af enkefrue Anne Lagesdatter Brock gift Munk og den gik i 1505 i arv til Rigsråd Johan Bjørnsen Bjørn.

DALUM KLOSTER

Dalum Kloster er noteret for at have en gård i Jordløse i 1533.

JOHAN FRIIS FRA HESSELAGERGÅRD

Slægten Friis fra Hesselagergård har gennem hele perioden, så vidt vi ved, haft gårde i Jordløse.

Allerede i 1502 er slægten noteret for en gård i Jordløse. I 1529 får Johan Friis til Hesselagergård Dalum Kloster i forledning, og det kan være årsagen til, at Hesselagergård i 1544 er opført som ejere af 2 gårde i Jordløse.

Johan Friis (1494–1570) spillede en afgørende rolle i Grevens Fejde. I 1531 blev han Fredrik den 1.'s kansler. Det var ham, der samlede den jysk/ fynske adel til kamp mod Christian den 2.'s bondehær. I 1534 fik han ved et møde i Jylland adel, bisper og rigsråd til i fællesskab at

stå bag en anmodning til Hertug Christian, om hjælp til at bekæmpe bondehæren, sammen med et løfte om den danske trone, når sejren var i hus. Dette var signalet til, at Johan Rantzau kunne sende sine knægte og den berygtede rytterhær til Danmark.

Efter slagene ved Assens og Øksnebjerg, hvor Grev Christoffer og bondehæren fik deres banesår, sejlede Peder Skram og Mikkel Brockenhuus Rantzaus mænd til Sjælland. I næsten et år var København belejret før borgerkrigen var slut.

*Til venstre:
Christian III.
Konge af Danmark
1534–1559.
Malet af Jost Verheiden.*

GREVENS FEJDE

Grevens fejde var en kamp om både konge- og kirkemagt. Og den lille fortælling om Mikkel Brockenhuus viser, hvordan det som adel og borger handlede om at sno sig, for at komme ud af kampene på det vindende parti.

Som fortællingen viser handlede kampen både om konge- og kirkemagt, og det gjorde ikke den opgave lettere.

I 1536 stod Adelen sammen med Christian den 3. som konfliktens ubestridte vindere. Taberne var den katolske kirkeordning og de danske bønder, der fra nu af kun kunne se frem til mere hoveriarbejde og stavnsbinding. De katolske biskopper vendte for størstepartens vedkommende tilbage til et liv på herregårdene, hvor man nu ubestridt havde hånd og halsret over størstedelen af Danmarks landbrugsjord.

RIKKE SCHULTZ

KILDER

Landsbyregistreringen i Fyns Amt (1983).
Politikkens Danmarkshistorie, bind 4 og 5.
Martin Schwartz Lausten, Danmarks Kirkehistorie, Gyldendal 1987.
Svend Lehmann, Jordløse Kirke, Jordløse Menighedsråd, 2002.
Biografiske opslag på Wikipedia og andre online medier.

Arkivets årsplan 2017/2018

Onsdag den 10. maj kl. 18.30 præcis

Gåtur

Jordløse Møllevej/Søbo Løkker.
Mødested. Birthe og Klavs Grubbe,
Holmelund, Jordløse Møllevej 43.
Thorleif Hansen viser vej og fortæller
undervejs.
Kaffe, kop og brød medbringes

Onsdag den 20. sept. kl. 19.00

på Friskolen i Jordløse

Film/fortælle-aften

Kop og brød medbringes.

Lørdag den 11. nov. kl. 10.00–14.00

i arkivets lokaler

Arkivernes dag

Der serveres kaffe og brød.

Onsdag den 14. marts 2018

på Friskolen i Jordløse

Generalforsamling

Der serveres kaffe og brød.

Ønsker du en påmindelse før hvert arrangement så tilmeld dig vores mailservice på jtarkiv@gmail.com eller Jordløse Nyhedsbrev på www.jordløse.nu

Omslagsfoto:

Hattebæks mølle omkring 1895.

Foran møllen ses familien.

Bl.a. Ole og Anne Cathrine Hansen,

Niels Peder og Maren samt

Johanne (senere Iversen).

Ved vandhjulet står en møllersvend.

Billedet er udlånt af Torleif Hansen.

Pris for ikke medlemmer 25 kr.

ISSN 1903-9506